

Žiacka samospráva na stredných školách

Marcela Bieliková a kolektív

Ústav informácií a prognóz školstva, Bratislava

Článok popisuje najzaujímavejšie výsledky výskumu žiackej samosprávy na stredných školách. Sumarizuje počty žiackych samosprávnych orgánov na stredných školách v rámci celej Slovenskej republiky ako aj podľa jednotlivých krajov a typov stredných škôl. Súčasne analyzuje vybrané výsledky výskumu názorov riaditeľov škôl so zriadenou žiackou samosprávou na činnosť a význam samosprávy pre žiakov a školu.

Občania každého veku by mali byť schopní prispievať svojimi postojmi a názormi k riešeniu problémov ovplyvňujúcich prostredie, v ktorom žijú. Je to prejav demokracie vyskytujúcej sa v spoločnosti na všetkých úrovniach, od parlamentnej až po miestnu komunitu, akou je obec či škola. Podľa L.Macháčka „...škola je súčasne aj byrokratická organizácia, ktorú charakterizuje tak funkčná hierarchia a deľba práce medzi skupinami (žiaci, učitelia, riaditelia), ako aj súbor pravidiel procesov vládnutia a každodenného fungovania“.(Macháček, L., 2008, s.2) Reálna občianska participácia mladých ľudí sa rozvíja spolu s uznaním oprávnenosti nárokov a uspokojením ich potrieb a záujmov. Žiaci stredných škôl majú možnosť demokraticky ovplyvňovať dianie v škole a participovať na ňom, prostredníctvom žiackych školských rád existujúcich na gymnáziách a stredných odborných školách. Legislatívne im to umožňuje zákon NR SR č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V ustanovení § 25 a 26 Žiacka školská rada umožňuje vyjadrovať sa k podstatným otázkam, návrhom a opatreniam školy v oblasti výchovy a vzdelávania, spolupodieľať sa na tvorbe a dodržiavaní školského poriadku a zastupovať žiakov vo vzťahu k vedeniu školy. Úspešné napĺňanie poslania žiackej školskej rady sa odráža v spokojnosti žiakov s činnosťou školy a ich samosprávneho orgánu. Žiacka školská rada tak reprezentuje záujmy žiakov a zastupuje ich nielen vo vzťahu k vedeniu školy, ale i navonok, napríklad vo vzťahu k iným mládežníckym subjektom.

Informácie o výskume

Výskum „Školská samospráva ako forma participácie mládeže“ kontinuálne nadväzuje na výskumy realizované v Ústave informácií a prognóz školstva v rokoch 2004 a 2007¹, Jeho cieľom je zmapovať existenciu žiackych samosprávnych orgánov na stredných školách a zistiť mieru ich participácie na živote školy. Súčasne analyzovať názory riaditeľov škôl ako aj žiakov na prácu a význam žiackych samosprávnych orgánov v prostredí stredných škôl. Zistené výsledky sú komparované s výsledkami predchádzajúcich výskumných zisťovaní (2004 a 2007) s cieľom poukázať na vývojové trendy v predmetnej problematike.

Prvá časť výskumu predstavuje **kvantitatívnu analýzu existencie žiackych samosprávnych orgánov na všetkých typoch stredných škôl v Slovenskej republike** (štátnych, cirkevných a súkromných), ich organizačnej štruktúry a zloženia v zmysle zákona NR SR 596 z 5. novembra 2003 o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Druhú časť tvoril **výskum názorov riaditeľov škôl** na problematiku činnosti žiackej samosprávy, ktorý sa realizoval metódou štandardizovaného rozhovoru s riaditeľmi všetkých stredných škôl na Slovensku. Dotazník, ktorý dostali mailom obsahoval najprv otázku

¹ Výsledky výskumov UIPŠ v Bratislave sú podkladom pre metodické publikácie (Bošňáková-Macháček 2005, Bošňáková-Miháliková 2006).

zameranú na existenciu žiackej školskej rady na ich škole.

Z celkového počtu odpovedí boli vyselektované tri typy stredných škôl:

1. školy, ktoré majú žiacku školskú radu založenú,
2. školy, ktoré žiacku školskú radu doposiaľ nemajú, avšak v blízkej budúcnosti ju hodlajú založiť
3. školy, ktoré žiacku školskú radu nemajú a ani neuvažujú o jej zriadení

Následne boli opäť prostredníctvom mailu oslovení riaditelia škôl, ktorí v prvej fáze výskumu uviedli, že na ich škole je ustanovený žiacky samosprávny orgán. Tí obdržali dotazník obsahujúci 11 otázok zameraných na zistenie podmienok existencie žiackych školských rád a zmapovanie ich názorov na činnosť a význam samosprávneho orgánu.

Treťou súčasťou výskumu bolo **zisťovanie názorov a postojov žiakov vybraných stredných škôl na celom Slovensku** na opodstatnenosť, činnosť a význam samosprávnych orgánov žiakov.

1. Žiacke školské rady ako forma participácie na živote školy

Škola je inštitúcia, ktorá má poslanie zabezpečiť mladej generácii prenos znalostí, schopností a kompetencií, na ktorých je postavený celý kultúrny systém našej spoločnosti. Okrem získania vedomostí a poznatkov potrebných pre život je dôležité, aby sa mladý človek v tomto prostredí naučil nielen komunikovať s rovesníkmi a dospelými osobami, ale i formulovať a vyjadrovať svoje názory a predkladať argumenty.

Po roku 1989 a ešte viac v roku 2003 sa pre žiakov otvárali vhodné oblasti pre participáciu a spoluzodpovednosť tak, aby si ešte v škole mohli osvojiť praktické postupy pri uplatňovaní svojich práv a povinností.

Zo spomenutého zákona v úvode príspevku vyplýva, že do agendy ŽŠR môžu patriť všetky relevantné skutočnosti, ktoré sa bezprostredne i sprostredkované týkajú žiakov a ich existencie v škole. Patria sem nielen individuálne problémy žiakov, vzájomné vzťahy a vzťahy k členom pedagogického zboru, ale i údržba a prestavba školy, problémy spojené s administráciou a dopravou, výber obsahu, metód a foriem vyučovania, tvorba a aplikácia vzdelávacích projektov, diskusie o voľbe predmetov a metódach hodnotenia žiakov. Rozhodnutia žiackej školskej rady na strednej škole, študentskej rady, či akademického senátu na vysokej škole, sa dotýkajú všetkých žiakov a študentov. Je preto potrebné, aby tieto samosprávne orgány mali podporu nielen zo strany žiakov a študentov, ale boli akceptované aj vedením školy. V tejto oblasti je veľmi dôležitý koordinátor žiackej školskej rady - pedagóg zvolený žiakmi, ktorého úlohou je uľahčovať komunikáciu žiakov s vedením školy, podporovať kreativitu žiakov a zjednocovať kolektív.

Žiacka školská rada je štruktúra, ktorá umožňuje žiakom získať praktické skúsenosti participatívneho alebo angažovaného demokratického občianstva v konfrontácii s deklarovanou výchovou a vzdelávaním k občianstvu vo viacerých všeobecných i špecifických učebných predmetoch v škole. Úspešné napĺňanie poslania žiackej školskej rady sa odráža v spokojnosti žiakov s činnosťou ich samosprávneho orgánu. Žiacka rada reprezentuje žiakov strednej školy a zastupuje ich záujmy vo vzťahu k riaditeľovi a vedeniu školy. Tvorí ju 5 až 11 žiakov školy zvolených v tajnom hlasovaní nadpolovičnou väčšinou žiakov strednej školy. Zvolení členovia ŽŠR môžu zastupovať žiakov aj navonok, s ambíciou reprezentovať školu na komunálnej úrovni v príslušnom regióne a v spolupráci s ďalšími mládežníckymi subjektmi. Formou inštitucionalizácie v mestskej rade mládeže alebo v mestskom detskom a mládežníckom parlamente sa posilňujú nielen rozhodovacie kompetencie, ale aj preberanie zodpovednosti za riešenie problémov detí a mládeže v danom regióne.

Prvou činnosťou žiackej školskej rady je príprava základných dokumentov (stanovy alebo štatút a časový harmonogram činnosti). Tieto dokumenty by mali byť prijaté vedením školy a podporované všetkými žiakmi. Definovať problémy a odstraňovať nedostatky pomáha každoročné zhodnotenie činnosti žiackej školskej rady, pričom je veľmi dôležité zhodnotiť aj tie aktivity, ktoré pôsobili pozitívne a splnili svoj účel. V praxi sa osvedčilo aj poskytovanie informácií o činnosti žiackej samosprávy a získanie spätnej väzby od čo najvyššieho počtu žiakov. Je dobré, ak sa vytvárajú neformálne skupiny žiakov, ktoré monitorujú potreby a problémové oblasti a spolupracujú so žiackou školskou radou v priebehu celého školského roku. Taktiež podpora účasti členov žiackej samosprávy na metodických a vzdelávacích podujatiach, výmena skúseností z činnosti práce žiackej školskej rady a spolupráca členov samosprávneho orgánu z viacerých stredných škôl sa ukázali ako prvky výrazne posilňujúce činnosť žiackych školských rád. V súčasnosti môžu členovia žiackych školských rád a koordinátori získať mnoho poznatkov a dobrých rád na internetovom portáli www.ziackeskolskerady.sk alebo aj od členov regionálnych centier mládeže s garanciou MŠVVaŠ SR, ktoré sa najmä v Prešovskom a Košickom kraji aktívne podieľajú na podpore práce žiackych školských rád.

2. Legislatíva žiackych školských rád

Žiacka školská rada zastupuje záujmy žiakov strednej školy, jej členovia sú ich zvolenými reprezentantmi vo vzťahu k vedeniu školy. Žiacke školské rady ako už bolo uvedené vznikli prijatím Zákona NR SR č. 596/2003 Z.z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, kde ich vznik a poslanie upravuje § 26 uvedeného zákona. K ďalším dokumentom týkajúcim sa žiackych školských rád patria:

- **Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 2302009 Z.z.**, ktorou sa mení vyhláška Ministerstva školstva SR č.291/2004 ktorou sa určujú podrobnosti o spôsobe ustanovenia orgánov školskej samosprávy, o ich zložení, o ich organizačnom a finančnom zabezpečení. Vyhláška je v účinnosti od 20.6.2009
- **Zákon č 282/2008 o podpore práce s mládežou**, ktorý upravuje podporu práce s mládežou, financovanie, akreditáciu vzdelávacích zariadení v oblasti práce s mládežou a dobrovoľnícku službu
- **Programy finančnej podpory aktivít detí a mládeže na roky 2008-2013**, obsahujúce programy ADAM 1,2,3, vypracované Ministerstvom školstva SR za účelom podpory aktivít mimo formálneho vzdelávania
- **KPúčové oblasti a akčné plány štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži**, definujúce ciele, princípy, oblasti pôsobnosti štátu, samosprávy a iných subjektov vo vybraných oblastiach života detí a mládeže na roky 2008-2013 ²

Počet a štruktúra žiackych samosprávnych orgánov

Prvá etapa výskumu bola zameraná na zmapovanie existencie žiackych samosprávnych orgánov na všetkých typoch stredných škôl – gymnáziách, stredných odborných školách a konzervatóriách. Do výskumného súboru boli zaradené okrem základných typov stredných škôl aj spojené stredné školy zložené z dvoch alebo troch stredných škôl, stredné školy štátne, cirkevné aj súkromné školy a to aj napriek tomu, že na tieto školy sa nevzťahuje §26 Žiacke školské rady príslušného zákona³. Zo všetkých stredných škôl v rámci Slovenskej republiky (šk.r.2010/2011 – 738 škôl) nám zaslalo požadovanú informáciu 495 škôl (67,1%), v prípade 44 (6,0%) škôl sa pošta vrátila ako nedoručiteľná a 199 (26,7%) škôl neodpovedalo.

² Príručka pre žiacke školské rady, Rada mládeže Žilinského kraja 2010,s.5

³ §38, odstavce 2 a 3 zákona NR SR č.596/2003 Z.z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Z počtu 495 stredných škôl, ktoré odpovedali má 431 škôl (87,1%) ustanovený žiacky samosprávny orgán, 29 (5,8%) uviedlo, že uvažujú o jej zriadení a 35 (7,1%) stredných škôl jednoznačne deklarovalo absenciu žiackej samosprávy.

Celkovo možno konštatovať, že z 738 stredných škôl v Slovenskej republike má ustanovenú žiacku školskú radu 58,4% (431) stredných škôl.

Porovnaním získaných údajov v závislosti na jednotlivé kraje Slovenska sa zistilo, že najvyššie percentuálne zastúpenie žiackych samosprávnych orgánov vykazovali stredné školy v Žilinskom kraji (z 96 stredných škôl 73 škôl -76,0%) a v Nitrianskom kraji (z 90 stredných škôl 66 škôl - 73,3%). Za nimi nasleduje Trenčiansky (z 63 stredných škôl 43 škôl - 68,3%) a Banskobystrický kraj (z 88 stredných škôl 55 škôl - 62,5%). Približne 50% stredných škôl v Trnavskom a Košickom kraji potvrdilo existenciu žiackej samosprávy (TT z 71 stredných škôl 37 škôl - 52,1%, KE z 90 stredných škôl 46 škôl - 51,1%). V Bratislavskom a Prešovskom kraji ani polovica stredných škôl nemá zriadený žiacky samosprávny orgán, v Bratislavskom kraji z 112 stredných škôl má samosprávu 54 škôl -48,2% a v Prešovskom kraji z 118 stredných škôl 57 škôl - 48,3%. Rozdiely podľa typu strednej školy sú nasledovné:

- v Bratislavskom kraji je zriadená žiacka školská rada v 20 gymnáziách, 33 stredných odborných školách a v jednej spojenej škole
- v Trnavskom kraji žiacky samosprávny orgán pracuje v 14 gymnáziách, v 21 SOŠ, v jednom konzervatóriu a v jednej spojenej škole
- v Trenčianskom kraji má žiacku samosprávu 11 gymnázií a 44 SOŠ
- v Nitrianskom kraji je zriadený žiacky samosprávny orgán v 21 gymnáziách, 44 SOŠ a v jednej spojenej škole
- v Žilinskom kraji pracuje žiacka samospráva v 21 gymnáziách, v 41 SOŠ, v jednom konzervatóriu a v 4 spojených školách
- Banskobystrický kraj zastupuje žiacka samospráva v 18 gymnáziách, 35 SOŠ a v 2 spojených školách
- v Prešovskom kraji pracuje samospráva v 16 gymnáziách a 41 SOŠ
- a v Košickom kraji je zriadený žiacky samosprávny orgán v 12 gymnáziách, v 33 stredných odborných školách a v jednej spojenej škole.

Celkovo je v súbore stredných škôl so žiackou samosprávou 133 gymnázií (30,9%), 283 stredných odborných škôl (65,7%), 4 konzervatóriá (0,9%) a 9 spojených stredných škôl (2,1%). Pritom z celkového počtu gymnázií má ustanovený samosprávny orgán 53,6% (z 248 škôl 133) a z stredných odborných škôl 59,7% (z 474 škôl 283). Počty škôl so žiackou samosprávou v jednotlivých krajoch SR a typoch škôl podrobne uvádza tabuľka.

Tabuľka č. 1

Kraj		Počet	%	G	SOŠ	Konzerv.	Spojené školy	ŽŠR
BA	SŠ-spolu	112	100	44	64	4		54
	SŠ so ŽŠR	54	48,2	20	33	1	0	
TT	SŠ-spolu	71	100	22	48	1		37
	SŠ so ŽŠR	37	52,1	14	21	1	1	
TN	SŠ-spolu	63	100	19	44	0		43
	SŠ so ŽŠR	43	68,3	11	31	0	1	
NR	SŠ-spolu	90	100	28	60	2		66
	SŠ so ŽŠR	66	73,3	21	44	0	1	
BB	SŠ-spolu	88	100	30	56	2		55
	SŠ so ŽŠR	55	62,5	18	35	0	2	
ZA	SŠ-spolu	96	100	29	64	3		

	SŠ so ŽŠR	73	76,0	21	47	1	4	73
PO	SŠ- spolu	118	100	40	78	0		
	SŠ so ŽŠR	57	48,3	16	41	0	0	57
KE	SŠ- spolu	90	100	36	60	4		
	SŠ so ŽŠR	46	51,1	12	33	1	0	46
Spolu	SŠ - spolu	738	100	248	474	16		
	SŠ so ŽŠR	431	58,4%	30,9%	65,8%	0,9%	2,1%	58,4%

Ak výsledky porovnáme s výsledkami zisťovania v roku 2004 a 2007 zistíme, že dochádza k neustálemu nárastu počtu stredných škôl so zriadenou žiackou samosprávou. A tak zatiaľ čo v roku 2004 malo ustanovenú žiacku školskú radu 32,8% (288) škôl a v roku 2007 50,2% (404) škôl, v školskom roku 2010/2011 potvrdilo existenciu žiackej samosprávy až 58,4% (431) stredných škôl.

Posun oproti výsledkom v roku 2007 nastal v roku 2010 aj v prípade zastúpenia žiackych školských samospráv v jednotlivých krajoch. Najvyšší počet žiackych samosprávnych orgánov bol zaznamenaný v Trenčianskom kraji (62,5%), v súčasnosti v Žilinskom kraji (76,0%).

V rámci aktuálneho prieskumu je druhým krajom SR s najvyšším percentom škôl so žiackym samosprávnym orgánom Nitriansky kraj (73,3%) a za ním nasleduje Banskobystrický kraj (62,5%). V ostatných krajoch dosahuje percento zriadených žiackych samospráv v stredných školách okolo 50%, pričom najnižšie zastúpenie majú obdobne ako v predchádzajúcom zisťovaní stredné školy v Bratislavskom kraji, kde je len 48,2% stredných škôl so zriadenou samosprávou. Po Trenčianskom kraji v počte žiackych samospráv nasledoval Banskobystrický (57,4%) a Prešovský kraj (55,2%), naopak najnižšie zastúpenie vykazovali stredné školy v Bratislavskom kraji (34,2%).

Tabuľka č. 2 Porovnanie za školské roky 2006/2007 a 2010/2011

Kraj	2010/2011	Počet	%	ŽŠR	Kraj	2006/2007	Počet	%	ŽŠR
BA	SŠ-spolu	112	100	54	BA	SŠ-spolu	114	100	39
	SŠ so ŽŠR	54	48,2			SŠ so ŽŠR	39	34,2	
TT	SŠ-spolu	71	100	37	TT	SŠ-spolu	78	100	32
	SŠ so ŽŠR	37	52,1			SŠ so ŽŠR	32	41,02	
TN	SŠ-spolu	63	100	43	TN	SŠ-spolu	62	100	39
	SŠ so ŽŠR	43	68,3			SŠ so ŽŠR	39	62,9	
NR	SŠ-spolu	90	100	66	NR	SŠ-spolu	92	100	47
	SŠ so ŽŠR	66	73,3			SŠ so ŽŠR	47	51,1	
BB	SŠ-spolu	88	100	55	BB	SŠ-spolu	101	100	58
	SŠ so ŽŠR	55	62,5			SŠ so ŽŠR	58	57,4	
ZA	SŠ-spolu	96	100	73	ZA	SŠ-spolu	101	100	51
	SŠ so ŽŠR	73	76,0			SŠ so ŽŠR	51	50,5	
PO	SŠ- spolu	118	100	57	PO	SŠ- spolu	134	100	74
	SŠ so ŽŠR	57	48,3			SŠ so ŽŠR	74	55,2	
KE	SŠ- spolu	90	100	46	KE	SŠ- spolu	122	100	64
	SŠ so ŽŠR	46	51,1			SŠ so ŽŠR	64	52,5	
Spolu	SŠ - spolu	738	100	431	Spolu	SŠ - spolu	804	100	404
	SŠ so ŽŠR	431	58,4%			SŠ so ŽŠR	404	50,2%	
Kraj	2010/2011	Počet	%	ŽŠR	Kraj	2006/2007	Počet	%	ŽŠR

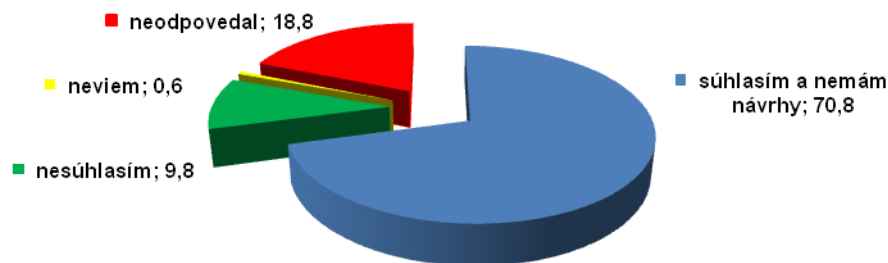
Názory riaditeľov škôl na činnosť žiackych samosprávnych orgánov

Zákon číslo 596/2003 Zbierky zákonov, o štátnej správe v školstve a školskej samospráve, konkrétne paragraf 26, charakterizuje a špecifikuje funkciu a právomoci žiackej školskej rady, ktorá ak je na škole zriadená, reprezentuje žiakov strednej školy a zastupuje ich záujmy vo vzťahu k riaditeľovi a vedeniu školy. Naša prvá otázka, ktorú sme riaditeľom stredných škôl položili, zisťovala, do akej miery súhlasia, resp. nesúhlasia so znením uvedeného zákona. Väčšina oslovených riaditeľov (245; 70,8%) uviedla, že so znením zákona súhlasia a nemajú žiadne návrhy na jeho zmenu, 65 riaditeľov (18,8%) na túto otázku neodpovedalo, 34 riaditeľov (9,8%) vyjadrilo nesúhlas a predložilo určité návrhy na jeho spresnenie a dvaja (0,6%) uviedli možnosť neviem.

Z tých, ktorí vyjadrili nesúhlas s uvedeným zákonom,

- presnejšiu a jasnejšiu formuláciu navrhlo 14,7% riaditeľov
- návrh, že každá trieda by mala mať svojho zástupcu v žiackej školskej rade (počet členov by nemal byť ohraničený v zákone) uviedlo 23,5% riaditeľov
- potrebu dopracovania koordinátorov žiackych školských rád (znižit' úväzok učenia, príplatok ako za triedníctvo) uviedlo 23,5% riaditeľov
- náklady na činnosť žiackych školských rád by mali byť riešené osobitným rozpočtom zriaďovateľa uviedlo 11,8% riaditeľov
- zástupca žiakov v žiackej školskej rade by mal byť spôsobilý na právne úkony (8,8%),
- riaditelia tiež navrhli väčšiu možnosť participácie a právomocí žiackej školskej rady pri podieľaní sa na chode školy/školstva (5,9%)
- ministerstvo školstva by malo vypisovať granty a projekty pre žiacke školské rady (2,9%).

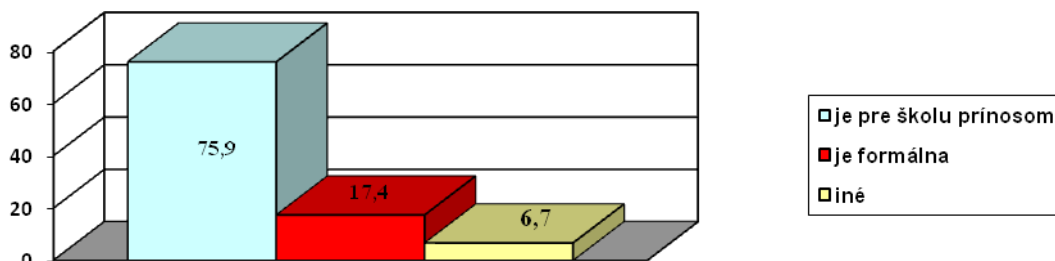
Graf č. 1: Súhlas resp. nesúhlas so znením zákona (v%)

Hodnotenie činnosti žiackej samosprávy

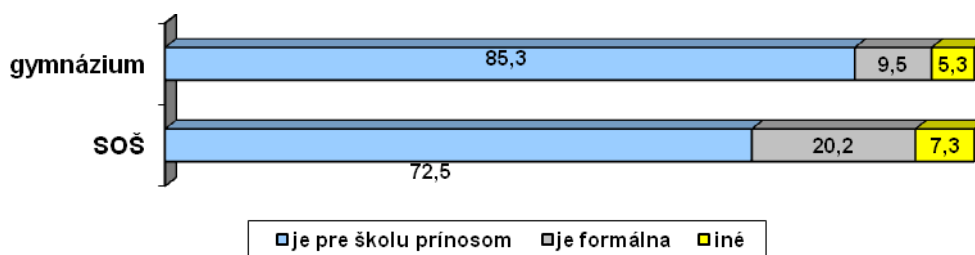
Miera akceptácie žiackych samosprávnych orgánov na stredných školách, ich činnosť i tradícia je veľmi odlišná. V tejto súvislosti nás zaujímalo, ako riaditelia škôl so zriadenou žiackou samosprávou hodnotia jej prínos pre školu. Možno konštatovať, že hodnotenie činnosti žiackeho samosprávneho orgánu vo vzťahu k vedeniu školy, pedagógom a ďalším zamestnancom vyznieva v celku pozitívne. Až tri štvrtiny (75,9%) oslovených riaditeľov škôl so žiackou samosprávou vníma jednoznačný prínos samosprávy pre školu. Necelých 20% (17,4%) riaditeľov však označilo činnosť žiackej samosprávy za formálnu a 6,7% volilo možnosť iné. V rámci uvedenej odpovede 13,0% respondentov odpoveď nekonkretizovalo, 39,1% uviedlo, že situácia je rozdielna v závislosti na konkrétnej situácii, niekedy je tak samospráva prínosom, niekedy je jej činnosť čisto formálna a 26,1% síce deklarovalo jej prínos avšak očakávania zo strany vedenia boli vyššie. Každý siedmy (13,0%) riaditeľ v rámci možnosti „iné“ poukazoval na skutočnosť, že žiacka samospráva svoju činnosť orientuje výlučne na spoluprácu pri zabezpečovaní aktivít školy pre žiakov.

Graf č. 2: Hodnotenie významu žiackej samosprávy pre školu (v %)

Rozdiely podľa **typu strednej školy** potvrdili, že sú to gymnáziá, kde riaditelia v najvyššom percente deklarovali prínos žiackej samosprávy pre školu a to až v 85,3%. Pritom presvedčenie o prínose samosprávy pre školu je citeľný v odpovediach riaditeľov všetkých troch typov stredných škôl (SOŠ 72,5%, G 66,7%). Údaje za konzervatória sa neinterpretovali vzhľadom na nízky počet (3 konzervatória so zriadenou žiackou samosprávou). Riaditelia škôl so zriadenou žiackou samosprávou sú tak presvedčení o dôležitosti a význame žiackej samosprávy ako pre školu tak aj pre jej žiakov. V odpovediach oslovených riaditeľov škôl pri hodnotení činnosti žiackej samosprávy malo však zastúpenie aj formálne hodnotenie činnosti samosprávy. Každý piaty (20,2%) riaditeľ strednej odbornej školy je presvedčený, že existencia samosprávneho orgánu v škole je formálna a neplní svoju funkciu. V gymnáziách názor zdieľa len každý desiaty oslovený. Podrobné údaje znázorňuje graf.

Graf č. 3: Hodnotenie významu žiackej samosprávy pre školu (v %)

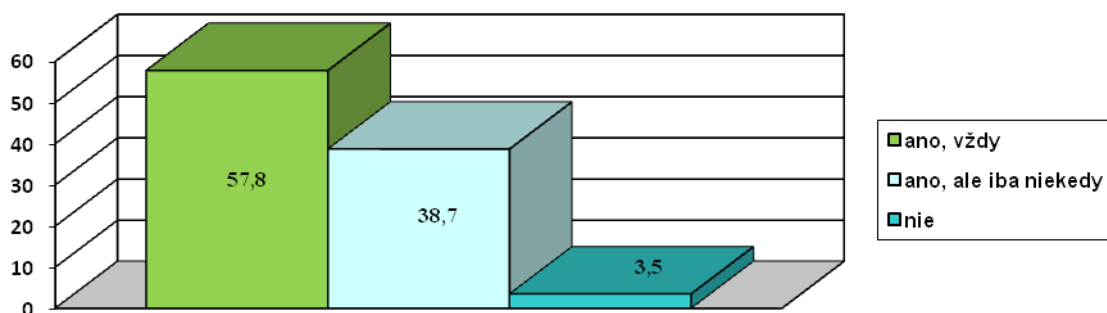

Analýzou výsledkov z pohľadu jednotlivých **krajov Slovenska** sa zistilo, že prínos činnosti žiackej samosprávy najvýraznejšie vnímajú riaditelia stredných škôl v Žilinskom, Prešovskom a Nitrianskom kraji, kde viac ako 80% riaditeľov škôl so zriadenou žiackou samosprávou je presvedčených o jej jednoznačnom prínose pre školu. V ostatných krajoch sa pozitívne hodnotenie pohybuje v intervale od 63,0% do 77,1% a najmenej riaditeľov deklarujúcich uvedený postoj pôsobí v školách Trnavského kraja (63,0%). Na druhej strane práve na západe Slovenska, v Bratislavskom a Trnavskom kraji je približne štvrtina (BA 25,6%, TT 25,9%) oslovených toho názoru, že činnosť samosprávy v škole má výrazne formálny charakter a nepredstavuje žiadny prínos ani pre školu, vedenie či žiakov. Formálne hodnotenie činnosti žiackej samosprávy pritom vyjadriло len 10% (10,6%) riaditeľov zo škôl v Nitrianskom kraji.

Partnerstvo pri riešení problémov školy

Žiacka samospráva predstavuje nástroj, prostredníctvom ktorého sa skutočná potreba a záujem žiakov môže artikulovať a realizovať. K tomu je však potrebná úzka spolupráca s vedením školy, pedagógmi a zamestnancami školy. Hodnotenie spolupráce a partnerstva žiackej samosprávy a vedenia školy pri riešení otázok ovplyvňujúcich každodenný chod školy vyznieva obdobne ako hodnotenie činnosti žiackej samosprávy celkovo pozitívne. Až 199 (57,8%) riaditeľov škôl so zriadenou žiackou samosprávou je presvedčených, že žiacka samospráva je pre vedenie jednoznačne partnerom pri riešení problémov školy a 133 (38,7%) síce partnerstvo potvrdilo, avšak uviedlo, že iba niekedy. Pre 12 riaditeľov škôl (3,5%) žiacka samosprávny orgán nepredstavuje partnera pri riešení problémov školy.

Graf č. 4: Hodnotenie spolupráce žiackej samosprávy s vedením (v %)

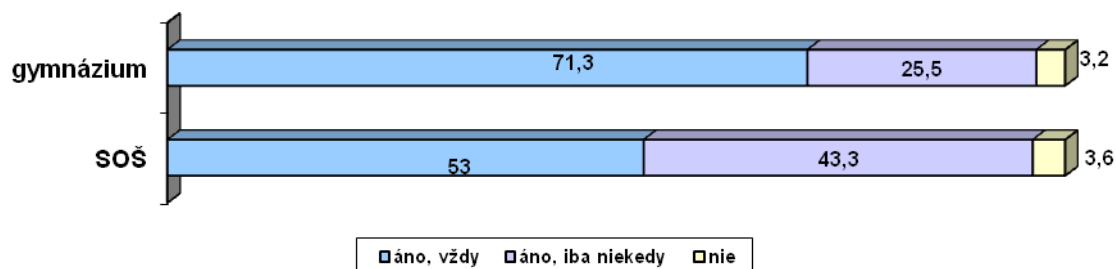
Pri analýze dôvodov len občasnej spolupráci pri riešení problémov školy sa zistilo, že z 95 konkrétnych odpovedí štvrtina (24,5%) vyjadrila presvedčenie, že nie všetky situácie vyžadujú participáciu samosprávy a takmer 30% (29,5%) je toho názoru, že to nie je vždy ani možné. Ide najčastejšie o nereálne a finančne náročné požiadavky zo strany žiakov. Aj 8,4% odpovedí riaditeľov poukazyvalo na skutočnosť, že žiaci školy vnímajú problémy len z jednej strany a to spôsobuje nie vždy možnú spoluprácu pri riešení problémov. Takmer každá desiatu odpoveď deklarovala celkový nezáujem žiackej samosprávy a jej členov o spoluprácu pri riešení otázok ovplyvňujúcich chod školy (11,6%) a nutnosť pevnejšieho vedenia a motivácie žiakov (10,5%). Niektorí riaditelia (3,2% odpovedí) zdôvodňovali občasnú spoluprácu absenciou skúseností a presadzovaním požiadaviek v rozpore so školským poriadkom, zákonom.

Na základe analýzy odpovedí respondentov o negatívnom hodnotení spolupráce so žiackym samosprávnym orgánom školy pri riešení aktuálnych problémov školy možno konštatovať, že z 12 zdôvodňujúcich odpovedí prevažná väčšina 33,3% sa týkala celkového v nezájmu zo strany žiakov, členov samosprávy, 25% ako dôvod vníma nízku mieru aktivity žiackej samosprávy a 8,3% odpovedí sa zameriavalo na slabé vedenie žiackej samosprávy a jej nedostatočné skúsenosti. Niektorí riaditelia tak absenciu partnerstva pri riešení otázok školy zvažujú na žiacku samosprávu, na jej malé skúsenosti, prípadne takto vyjadrujú nespokojnosť s vedením a jej členmi zastupujúcimi záujmy žiakov.

Štatisticky významná závislosť javu sa potvrdila vo vzťahu k **typu strednej školy**. Sú to opäť gymnáziá, kde riaditelia až v 71,3% deklarovali partnerstvo a to pri každom pri riešení otázok ovplyvňujúcich každodenný chod školy, v prípade stredných odborných škôl spoluprácu potvrdilo 53,3%. Títo riaditelia škôl potom až v 43,3% síce priznali partnerstvo a spoluprácu, ale len v niektorých konkrétnych otázkach, riaditelia gymnázií názor prezentovali v 25,5%. Zaujímavé je zistenie, že približne 3% oslovených riaditeľov stredných škôl so zriadenou žiackou samosprávou odmietlo spoluprácu pri riešení problémov školy (SOŠ 3,56%, G 3,2%). Je len otázkou, či činnosť žiackej samosprávy na týchto školách je len čisto formálna a jej

členovia ani nemajú záujem spolupodieľať sa na riešení problémov školy, alebo vedenie školy ich nechce za partnera. Na základe predchádzajúcich zistení je zrejmé, že dominuje celkový nezáujem žiackej samosprávy spolupracovať s vedením školy, ako aj ich nedostatočné skúsenosti, či nereálnosť požiadaviek.

Graf č.5: Hodnotenie spolupráce žiackej samosprávy s vedením podľa typu školy (v %)

Porovnanie výsledkov v spolupráci žiackej samosprávy s vedením školy podľa **kraja lokality školy** ukázalo, že spolupráca a partnerstvo pri riešení otázok dotýkajúcich sa chodu školy je markantnejšia podľa vyjadrení oslovených riaditeľov v Žilinskom a Prešovskom kraji (ZA 71,4%, PO 64,4%). Takmer 70% oslovených riaditeľov zo škôl v týchto krajoch potvrdilo spoluprácu so žiackou samosprávou pri každom riešení problémov školy. Za nimi nasledujú školy v Bratislavskom, Nitrianskom a Banskobystrickom kraji (BA 61,5%, NR 59,6% a BB 55,0%). Najmenej riaditeľov priznávajúcich spoluprácu pri každom riešení otázok školy pochádzalo opäť z Trnavského kraja. A tak, ako už výsledky dokumentujú, tam kde je partnerstvo vedenia a samosprávy, tam aj hodnotenie prínosu činnosti žiackeho samosprávneho orgánu pre školu a jej žiakov vyznieva najpozitívnejšie. Na druhej strane sme presvedčení, že aj činnosť týchto žiackych samospráv je na vyššej úrovni. A tak dobrá práca, aktivita samosprávy a jej členov, ale aj ústretový prístup vedenia školy potom prináša pozitíva pre všetkých. V súbore oslovených riaditeľov boli aj takí, ktorí uviedli, že vedenie školy nepovažuje žiacku samosprávu za partnera pri riešení otázok chodu školy. Uvedená skutočnosť v najvyššom percente rezonovala v odpovediach riaditeľov škôl v Banskobystrickom kraji (7,5%), a v Košickom kraji (6,3%). V ostatných krajoch hodnota dosahovala interval 2,1% v Nitrianskom kraji až 3,7% v Trenčianskom kraji. Zaujímavé je zistenie, že názor neprezentoval ani jeden riaditeľ zo škôl v Bratislavskom a Trnavskom kraji. Na základe analýzy dôvodov absencie spolupráce vedenia a žiackej samosprávy pri riešení problémov školy podľa jednotlivých typov stredných škôl sa zistilo, že zatiaľ čo na gymnáziách dominuje ako dôvod nízka aktivita samosprávy (G 66,7%, SOŠ 11,1%), v stredných odborných školách riaditelia uvádzajú celkový nezáujem žiackej samosprávy o spoluprácu (SOŠ 44,4%, G 0,0%), slabé vedenie samosprávy a absencia skúseností.

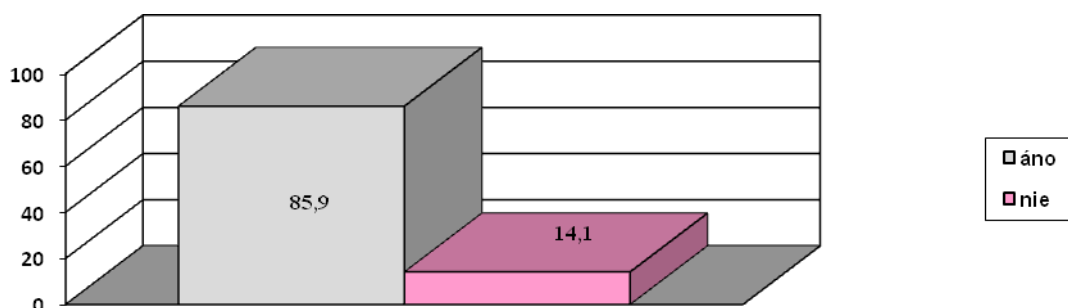
Konkrétne návrhy a pripomienky žiackej samosprávy

Súčasne so zisťovaním hodnotenia činnosti žiackej samosprávy a jej spolupráce s vedením školy nás zaujímalo, či samospráva predložila vedeniu školy v minulom školskom roku aj konkrétne návrhy a pripomienky. Z oslovených riaditeľov škôl so zriadenou samosprávou (N=347) 49 (14,1%) uviedlo, že návrhy a pripomienky vedenie od žiackej samosprávy neobdržalo a 298 (85,9%) potvrdilo návrhy a pripomienky od žiackej samosprávy. Od nich sme získali 504 konkrétnych návrhov a pripomienok žiackej samosprávy predložených vedeniu školy v minulom školskom roku. Boli zamerané na nasledujúce oblasti:

- pripomienky k vnútornému, školskému poriadku (7,5%)

- návrhy akcií a podujatí (33,0%)
- pripomienky k vyučovaciemu procesu, rozvrh hodín, vnútorných záležitostí školy (10,3%)
- návrhy projektov, mimoškolskej činnosti v škole, záujmových krúžkov (2,4%)
- pripomienky k stravovaniu (bufet, jedáleň) (13,1%)
- návrhy na zriadenie rozhlasu, hudobného vysielania, WIFI (5,4%)
- návrhy zbierok, charita, dobročinné podujatia (4,2%)
- sťažnosti na pedagógov, klasifikácia žiakov (1,6%)
- návrhy a pripomienky na technický stav, vnútorné vybavenie školy (20,8%)
- návrhy na skvalitnenie, spestrenie štúdia (4,2%)
- návrhy na zriadenie spoluprácu pri vydávaní školského časopisu (1,6%)
- návrhy na zabezpečenie školských preukazov ISIC (1,0%)
- návrhy na riešenie záškoláctva (0,4%)

Graf č. 6: Predloženie návrhov a pripomienok zo strany žiackej samosprávy vedeniu školy (v %)

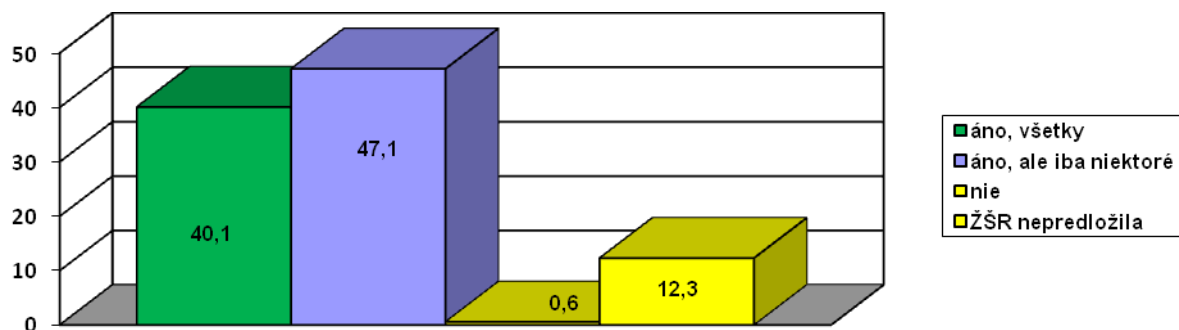
Rozdiely v predložených návrhoch a pripomienkach žiackej samosprávy adresovaných vedeniu podľa jednotlivých typov škôl ukázali, že hoci ako v stredných odborných školách tak aj v gymnáziách dominujú návrhy na zabezpečenie rôznych akcií a podujatí pre žiakov (SOŠ 44,2%, G 64,1%), v gymnáziách sa samospráva viac orientuje na aplikáciu školského poriadku (G 19,2%, SOŠ 11,7%), v stredných odborných školách podnety žiakov častejšie súvisia s vyučovacím procesom (rozvrhom hodín), ktoré potom samospráva vo forme návrhov a pripomienok predkladá vedeniu školy (SOŠ 18,8%, G 16,7%). A tak možno konštatovať, že riaditelia gymnázií častejšie ako riaditelia odborných škôl vo svojich odpovediach uvádzali, že návrhy a pripomienky žiackej samosprávy predložené vedeniu školy boli zamerané na mimo vyučovacie aktivity školy, pripomienky k školskému poriadku a vnútornému poriadku školy, rôzne zbierky, dobročinné podujatia a charitu, ale aj na zlepšenie technického a priestorového vybavenia školy. Naopak riaditelia stredných odborných škôl viac deklarovali návrhy a pripomienky samosprávy s orientáciou na vyučovací proces a rozvrh hodín, zabezpečenie besied, prednášok a exkurzií pre žiakov, zlepšenie stravovacích podmienok ako je jedáleň a bufety, ale aj skvalitnenie a spestrenie štúdia na škole i riešenie takého problému ako je záškoláctvo.

Akceptácia návrhov a pripomienok žiackej samosprávy vedením školy

V súvislosti s konkrétnymi návrhmi a pripomienkami žiackej samosprávy predloženými v minulom školskom roku nás zaujímalo, ako boli uvedené návrhy a pripomienky akceptované vedením strednej školy. Necelých 50% (47,1%) oslovených riaditeľov škôl s ustanovenou žiackou školskou radou potvrdila, že len niektoré z predložených návrhov a pripomienok boli akceptované vedením, 40,1% riaditeľov však deklarovalo akceptáciu všetkých predložených návrhov a pripomienok. Len dvaja (0,6%) riaditelia priznali, že návrhy

neboli zo strany vedenia akceptované a 345 riaditeľov uviedlo, že žiacka samospráva nepredložila vedeniu školy žiadne návrhy a pripomienky.

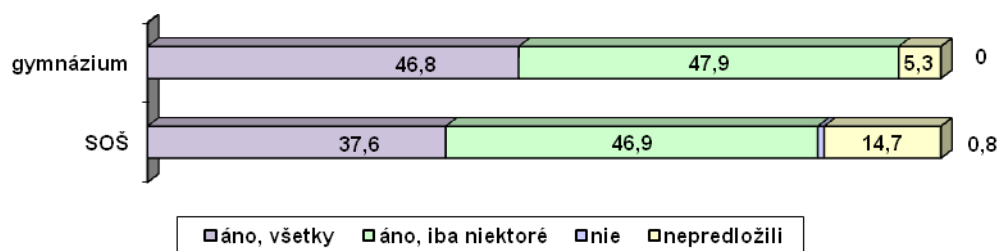
Graf č. 7: Akceptácia návrhov žiackej samosprávy vedením školy (v %)

Zo súboru respondentov, ktorí sa vyjadrili, že vedenie školy akceptovalo len niektoré z predložených návrhov a pripomienok žiackej samosprávy (161 riaditeľov 100%) dôvod len občasnej akceptácie uviedlo 48 (29,7%) riaditeľov a 113 (70,3%) svoju odpoveď nekonkretizovalo. Z tých, ktorí označili dôvod občasnej akceptácie návrhov a pripomienok žiackej samosprávy 31,3% poukazyvalo na obmedzené možnosti školy (finančné, materiálové, priestorové) a 37,5% sa vyjadrilo, že vedenie školy akceptuje len tie návrhy žiackej samosprávy, ktoré korešpondujú so schváleným vnútorným poriadkom školy, platnými predpismi a zákonmi. Necelých 15% (14,6%) odpovedí poukazyvalo na jednoducho nezrealizovateľné návrhy a požiadavky samosprávy a 10,4% riaditeľov deklarovalo ako dôvod len občasnej akceptácie návrhov finančnú náročnosť požiadaviek.

Porovnaním výsledkov o akceptácii návrhov a pripomienok žiackej samosprávy vedením školy podľa **typu strednej školy** sa potvrdilo, že sú to gymnáziá, kde návrhy a pripomienky žiackej samosprávy sú vo vyššom percente akceptované ako v stredných odborných školách. A tak 46,8% riaditeľov gymnázií oproti 37,4% riaditeľov stredných odborných škôl uviedlo, že vedenie školy akceptovalo všetky návrhy a pripomienky zo strany žiackej samosprávy. Občasnú akceptáciu návrhov deklarovalo približne rovnaké percento ako riaditeľov stredných odborných škôl tak aj gymnázií (SOŠ 46,9%, G 47,8%), pričom dvaja (0,8%) riaditelia stredných odborných škôl uviedli, že vedenie školy návrhy a pripomienky žiackej samosprávy neakceptovalo. Súčasne z výsledkov je zrejmé, že až 14,7% žiackych samospráv v stredných školách a 5,3% z gymnázií žiadne návrhy a pripomienky doteraz vedeniu nepredložili. Výsledky sú znázornené v nasledovnom grafe.

Graf č.8: Akceptácia návrhov žiackej samosprávy vedením školy podľa typu školy (v%)

Rozdiely v akceptácii návrhov a pripomienok žiackej samosprávy vedením školy sa prejavili aj vo vzťahu ku **kraju SR**. Približne každý druhý oslovený riaditeľ strednej školy so zriadenou žiackou samosprávou v Nitrianskom a Prešovskom kraji potvrdil, že vedenie ich školy akceptovalo všetky návrhy a pripomienky samospráva (NR 52,2%, PO 50,8%). Na druhej strane len necelých 20% riaditeľov zo škôl v Trnavskom kraji zastával uvedený názor. Riaditelia škôl z uvedeného kraja potom v najvyššom percente, až v 73,1% deklarovali občasnú akceptáciu návrhov žiackej samosprávy. Akceptovanie len niektorých návrhov a pripomienok žiackej samosprávy uvádzalo aj 56,1% riaditeľov škôl v Banskobystrickom, 55,4% v Trenčianskom, 52,6% v Bratislavskom, 45,8% v Košickom a 44,6% v Žilinskom kraji. Najnižšie zastúpenie tu mali školy v Prešovskom a Nitrianskom kraji (PO 35,6%, NR 34,8%). Zároveň 3,7% riaditeľov z Trenčianskeho a 2,4% riaditeľov z Banskobystrického kraja poukázali na to, že návrhy samosprávy žiakov neboli vedením školy akceptované. Ak však analyzujeme skutočnosť, že žiacka samospráva nepredložila vedeniu školy žiadne návrhy zistíme, že najvyššie zastúpenie majú školy v Bratislavskom a Košickom kraji (BA 15,8%, KE 14,6%) a najnižšie stredné školy v Trnavskom a Banskobystrickom kraji (TT 7,7%, BB 7,3%). Natíska sa otázka, či sú to práve žiacke samosprávy v školách vo veľkých mestách a v ich okolí, ktoré vykazujú najmenej aktivity.

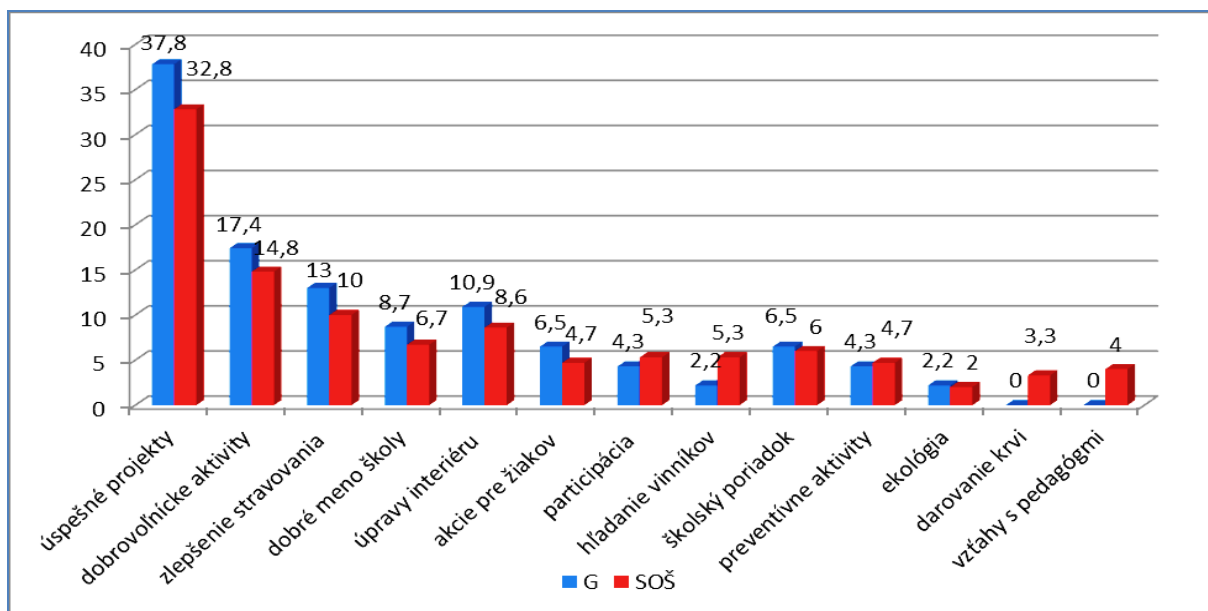
Dobrá príklad

Spolu so zisťovaním konkrétnych návrhov a pripomienok žiackej samosprávy predložených v minulom školskom roku vedeniu školy sme sledovali aj „dobrá príklad“ teda ako sa z iniciatívy žiakov, členov školskej rady a pomocou ich aktívnej účasti podarilo identifikovať dôležitý problém, vyriešenie ktorého prispelo k rozvoju školy i poskytlo samotným žiakom príklad toho ako funguje demokracia a upevnilo v nich presvedčenie, že sú právoplatnými členmi samosprávy. Je teda dôležité sa v rámci získaných informácií oboznámiť sa s tzv. dobrými príkladmi z praxe, teda získať poznatky o tom, ako sa na iných školách tieto problémy riešia a ako je možné iných žiakov inšpirovať a motivovať k ďalšej kvalitnejšie práci. Z výsledkov prieskumu vyplýva, že až (170) 49,3% riaditeľov stredných škôl, na ktorých žiacke samosprávne orgány pracujú, neuviedlo žiadny dobrý príklad z praxe. Takouto aktivitou sa pochválila asi polovica opýtaných (174-50,7%), od ktorých sme získali 207 (118,9%) údajov, pričom najčastejšie uvádzali:

- realizáciu úspešných projektov, ktoré členovia žiackych školských rád navrhli (64 – 30,9%)
- rôzne dobrovoľnícke aktivity, charitatívne zbierky (27- 13,0%)
- zriadenie školského bufetu, zlepšenie kvality školskej jedálne (21- 10,1%)
- zlepšenie života žiakov v škole- úprava interiéru (šatne, toalety, klubovne, wifi - 16- 7,7%)
- šírenie dobrého mena školy na rôznych celoslovenských a medzinárodných podujatiach (14 - 6,8%)
- pripomienky k vnútornému školskému poriadku (12 -5,8%)
- participáciu žiakov na živote školy (demokratické voľby, predseda ŽŠR sa zúčastňuje na voľbe riaditeľa školy - 10- 4,8%)
- realizáciu športových a kultúrnych aktivít (10- 4,8%)
- odhalenie vinníka, ktorý poškodil školský majetok (9- 4,3%)
- spoluprácu v organizovaní preventívnych aktivít (9 – 4,3%)
- odôvodnené sťažnosti na pedagóga (6 -2,9%)
- darovanie krvi (5 - 2,4%)
- separovaný zber, úspora energie, triedenie odpadu (4- 1,9%)

Dobry príklad z praxe uviedla približne polovica riaditeľov stredných odborných škôl (52,9%) aj gymnázií (51,1%). Riaditelia stredných gymnázií častejšie spomínali realizáciu úspešných projektov (G 37,8%, SOŠ 32,8%), dobrovoľnícke aktivity a charitatívne podujatia (G 17,4%, SOŠ 14,8%), zlepšenie kvality stravovania žiakov (G 13,0%, SOŠ 10,0%), šírenie dobrého mena školy na rôznych podujatiach (G 8,7%, SOŠ 6,7%), zlepšenie celkového života žiakov v škole (G 10,9%, SOŠ 8,6%) a organizovanie športových a kultúrnych podujatí (G 6,5%, SOŠ 4,7%). Na stredných odborných školách členovia žiackej školskej rady venovali viac pozornosti participácii žiakov na živote školy (SOŠ 5,3%, G 4,3%) a hľadaniu vinníkov, ktorí poškodili školský majetok (SOŠ 5,3%, G 2,2%). V oboch typoch stredných škôl boli v rovnakom počte uvádzané pripomienky k úprave školského poriadku, spolupráca pri organizovaní aktivít zameraných na prevenciu sociálno-patologických javov a podujatia zamerané na ekológiu a úsporu energie. Iba riaditelia stredných odborných škôl v rámci uvádzania dobrých príkladov z praxe spomenuli aj darcovstvo krvi (SOŠ 3,3%, G 0%) a odôvodnené sťažnosti na pedagógov (SOŠ 4,0%, G 0%).

Graf č.9: Dobré príklady z praxe vo vzťahu k typu školy (v%)

Ako dokumentujú získané výsledky dochádza za sledované obdobie rokov 2004 až 2012 k neustálemu zvyšovaniu možností participácie žiakov na živote školy, k nárastu počtu stredných škôl so zriadenou žiackou samosprávou. Pritom hoci miera akceptácie žiackych samosprávnych orgánov na stredných školách zo strany vedenia školy, ich činnosť i tradícia je odlišná, hodnotenie činnosti žiackeho samosprávneho orgánu vo vzťahu k vedeniu školy, pedagógom a ďalším zamestnancom vyznieva v celku pozitívne. Až tri štvrtiny (75,9%) oslovených riaditeľov škôl so žiackou samosprávou vníma jednoznačný prínos samosprávy pre školu

Literatúra

Bieliková, M. a kol.: Školská samospráva ako forma participácie mládeže, UIPŠ, Bratislava 2012

Dugovičová, M. a kol.: Žiacka samospráva na stredných školách, UIPŠ, Bratislava 2007, 57 s.

Bošňáková, M. a kol.: Žiacke školské rady ako jedna z foriem participácie mládeže na živote

spoločnosti, UIPŠ Bratislava 2004, 72 s.

Bošňáková, M., Macháček, L. Aj nás sa to týka. IUVENTA, Bratislava 2005, 12 s.

Bošňáková, M., Miháliková J.: Tretia vlna. Profesionálna podpora žiackych školských rád. IUVENTA , Bratislava 2006, 26 s.

Macháček, L., (2008): Úvod do politickej sociológie mládeže. UCM , Trnava. ISBN 978-80-8105-012-1 4.